

Drepturile personalității – o instituție juridică în actualitate

Călina JUGASTRU

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Drept
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Law
Personal e-mail: calinafeliciajugastru@gmail.com

Personality Rights - a Legal Institution in Actuality

The rights of the personality have returned to the legal actuality with the new regulation of the Romanian Civil Code, which entered into force in 2011. The significance of the protection of the fundamental values of the human being has gained new dimensions, and the solutions issued by the national courts must also meet the standards of protection established at European level. The main rights of the personality benefit not only from a new legislative optics but also from jurisprudential extensions, generated by the mandatory decisions of the European courts. We have identified, for some of the most important rights of the personality, the modern connotations of the object of protection, as they appear in the judicial practice of recent years. The right to life, the right to physical and mental integrity, have classical alignments, interpreted non-uniform way by national and European courts. There is a new generation of personality rights, which will be consolidated under the enforcement of the European regulations on the fair process and personal data protection segments.

Keywords: personality rights, right to life, right to integrity, jurisprudence, actuality, interpretation

Sediul materiei

O panoramă a drepturilor personalității face apel la dispozițiile noului Cod civil, intrat în vigoare în anul 2011¹. Lista Codului este exemplificativă, menționând principalele drepturi ale personalității: „Orice persoană are dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică, la demnitate, la propria imagine, la respectarea vieții private, precum și alte asemenea drepturi recunoscute de lege” (art. 58 alin. 1 C. civ.). Soluția legislativă este riguroasă, o enumerare exhaustivă nefiind nici posibilă, nici indicată. Realitățile sociale viitoare vor transpune în norme juridice noi drepturi nepatrimoniale. Dispozițiile comune din Cartea I, „Despre persoane” se completează cu prevederile referitoare la dreptul la viață, la sănătate și la integritate, dreptul la viață privată și la demnitate, precum și cu măsurile preconizate pentru apărarea drepturilor nepatrimoniale.

Dreptul la viață.

„Derapajul” de la protecția valorilor fundamentale

În practica instanțelor europene, dreptul la viață a fost analizat în corelație cu un pretins „drept la moarte”². Cauza *Pretty contra Regatului Unit* (2002) a ridicat problema recunoașterii dreptului la autodeterminare, care ar include posibilitatea individului de a alege cum și când să moară, pentru a evita situațiile și suferințele nedemne³. În mod corect, Curtea de la Strasbourg a afirmat că dreptul la viață, garantat de art. 2 din Convenție, nu poate fi interpretat în sensul că ar conține un aspect negativ. Conținutul dispoziției legale nu are nicio legătură cu calitatea vieții sau cu ceea ce o persoană poate alege să facă cu viața sa. În viziunea Curții, „fără o distorsiune de limbaj, art. 2 nu poate fi interpretat că ar reglementa și dreptul diametral opus, anume dreptul de a muri; nu s-ar putea crea un drept la

autodeterminare, în sensul că s-ar recunoaște oricărui individ facultatea de a alege mai degrabă moartea decât viața⁴. Nu este posibil ca din reglementarea legală să se deducă existența unui drept de a muri, cu asistența unui terț ori a unei autorități publice.

Cauza *Lambert contra Franței* (2015) oferă o nouă optică asupra dreptului la viață, prin prisma deciziei echipei medicale, de a opri alimentația artificială a pacientului aflat în comă vegetativă. Marea cameră a validat decizia de stopare a tratamentului, considerând că nu se aduce atingere dreptului la viață garantat de Convenție⁵. Între timp, un alt medic a preluat pacientul în îngrijire și a demarat o nouă procedură colegială pentru a statua cu privire la oportunitatea întreruperii tratamentului (în iulie 2017, Consiliul de Stat francez a decis că medicul curant este singurul abilitat să ia decizii cu privire la îngrijirile medicale necesare, el nefiind ținut de hotărârile medicale anterioare). Așadar, procedura medicală în speța *Lambert* este în derulare. Considerăm că este riguroasă nu opinia majoritară, ci opinia separată a celor cinci judecători, care înțeleg să dea prioritate drepturilor fundamentale la viață și la demnitate. Aceștia au arătat că hotărârea în cauza *Lambert* consacră faptul că, o persoană grav handicapată, care nu este în măsură să își exprime consimțământul, datorită stării în care se află, poate fi privată de două dintre componentele esențiale pentru menținerea vieții (hrana și apa), iar Convenția europeană a drepturilor omului este inoperantă față de această realitate. „Considerăm nu numai că această concluzie este înspăimântătoare, dar – regretăm că trebuie să o spunem – echivalează cu un pas înapoi în protecția pe care Convenția și Curtea trebuie să o confere persoanelor vulnerabile”.

Expresia perfectă care pledează pentru viață și pentru eliminarea ideii de eutanasiu aparține unui reputat specialist român: „Mâna care vindecă nu poate fi și cea care ucide”. Într-o opinie de autoritate s-a afirmat că nu există dreptul la moarte, ci dreptul la viață; statul român trebuie să își schimbe urgent abordarea și să își respecte obligația principală de a asigura sănătatea cetățenilor⁶. Soluția este una singură – aducerea, la nivel, de masă, a îngrijirilor paliative.

Dreptul la integritate fizică și psihică. Prejudicii corporale în domeniul medical

Absența informării medicale sau informarea defectuoasă se află la originea solicitărilor de indemnizare – de exemplu, *Perruche* a dezbătut două tipuri de prejudiciu relativ la pierderea unei șanse⁷. Diagnosticul prenatal eronat al medicului care a efectuat amniocenteza nu a pus în evidență handicapul cu care s-a născut copilul. Dacă în urma examenelor medicale ar fi fost depistată maladia genetică, femeia avea posibilitatea să recurgă la întreruperea terapeutică

a sarcinii, evitând nașterea copilului cu handicap. S-au acordat despăgubiri pentru prejudiciul constând în nașterea unui copil cu handicap⁸ (*wrongfull birth* – prejudiciul suferit de părinți) și, pe de altă parte, prejudiciul constând în faptul nașterii cu handicap (*wrongfull life* – prejudiciul suferit de copil). Considerăm că venirea pe lume a unui copil nu putea fi calificată, în niciun caz, ca fiind o pierdere în sine, reparabilă pe plan juridic. Este indemnizabil, în schimb, prejudiciul suferit de copil, prin faptul nașterii cu handicap.

În schimb, Consiliul de Stat francez (aprilie 2016) a reținut în mod corect fapta medicului ca fiind generatoare de prejudiciu, în măsura în care conduita acestuia i-a împiedicat pe reclamanți să recurgă la examene medicale complementare, ce le-ar fi permis să solicite întreruperea sarcinii, întrucât exista o mare probabilitate ca nou-născutul să sufere de o afecțiune gravă și incurabilă. Copilul s-a născut cu un handicap (nedepistat în perioada sarcinii) care conferă invaliditate în procent de 80%. Observăm absența totală a informării reclamanților cu privire la posibilitatea unei afecțiuni a fătului, în condițiile în care o serie de indicii au existat pe parcursul monitorizării sarcinii. Expertiza dispusă în cauză face vorbire despre acele indicii consistente care prezumau existența unei grave afecțiuni. Toate acestea îndreptățeau la informarea părinților, în scopul efectuării unor analize complementare și la solicitarea avizului centrului pluridisciplinar de diagnostic prenatal, cu privire la întreruperea terapeutică a sarcinii. Practicianul avea îndatorirea de a proceda la informarea loială a părinților, cu prezentarea exhaustivă a situației medicale, atunci când sunt în prezență opțiuni cu caracter determinant⁹.

O nouă generație de drepturi ale personalității

Se profilează noi drepturi ale personalității, unele deja evocate în doctrina juridică (cu ani în urmă) sau menționate în actele normative europene (de dată foarte recentă). *Dreptul la prezumția de nevinovăție* a intrat în limbajul de specialitate odată cu consolidarea arsenalului de prerogative care alcătuiesc dreptul la un proces echitabil. *Dreptul la protecția datelor cu caracter personal* este consacrat *in terminis* în noul Regulament (UE) 2016/679, aplicabil începând cu 25 mai 2018. Primul considerent evocă dispozițiile Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene (art. 16 parag. 1) și prevederile TFUE. Ambele prevăd că „orice persoană are dreptul la protecția datelor personale care o privesc”. Regulamentul (UE) 2016/679¹⁰ integrează dreptul la protecția datelor personale ansamblului drepturilor și libertăților fundamentale și impune cerința respectării tuturor acestora, prin intermediul principiilor și regulilor pe care le conține.

Concluzie

Inventarul drepturilor personalității este deschis unor noi prerogative nepatrimoniale, pe care realitatea socială le va converti în drept pozitiv. Din perspectiva standardelor europene de protecție, drepturile personalității vor cunoaște noi interpretări, generate, mai ales, de evoluțiile rapide ale tehnologiilor de comunicare la distanță. Curțile europene trebuie să păstreze echilibrul, așa încât armonizarea legislativă să răspundă imperativului prevalenței ființei umane.

Note:

1. Lege nr. 287/2009 de punere în aplicare a Codului civil în: Monitorul Oficial nr. 409/10 iunie 2011.
2. *Eutanasia activă* presupune atitudinea tertului de a administra bolnavului, în mod intenționat, substanțe apte să îi provoace moartea, la cererea acestuia sau în baza hotărârii rudelor ori corpului medical; *eutanasia pasivă* implică omisiunea luării măsurilor necesare menținerii vieții.
3. Pacienta suferea de o boală incurabilă degenerativă, care i-a afectat neuronii motori în interiorul sistemului nervos central și i-a alterat treptat nervii care comandă mușchii corpului, inclusiv cei implicați în funcții vitale: respirația, alimentarea, vorbirea. Maladia fiind incurabilă și presupunând o degradare fizică evidentă, reclamanta a solicitat Procuraturii și apoi instanței competente, angajamentul de a nu-l urmări penal pe soțul său, dacă acesta o va ajuta să se sinucidă.
4. Corneliu Bîrsan, *Problema eutanasiei pe rolul Curții de la Strasbourg: recunoaște Convenția existența unui „drept de a muri”*, în *Pandectele Române*, nr. 4/2002, p. 185.
5. Diane Poupeau, *Fin de vie: CEDH juge la loi française suffisamment claire*, material disponibil la adresa <https://www.dalloz-actualite.fr>, accesat la 30 august 2017.
6. Invitat la conferința de lansare a parteneriatului între Hospice „Casa Speranței” și compania MSD pentru îmbunătățirea accesului la servicii paliative al pacienților cu boli incurabile, președintele (la acel moment) al Colegiului Medicilor din România, profesorul Vasile Astărăstoae, a explicat necesitatea dezvoltării serviciilor de tip *hospice* și instruirea specialiștilor din România în acest domeniu (<http://www.romanioliberal.ro/stil-de-viata/sanatate/presedintele-colegiului-medicilor-despre-eutanasieremana-care-vindeca-nu-poate-fi-si-cea-care-ucide-217781.html>, pagină consultată la data de 9 septembrie 2017).
7. Pentru prezentarea în amănunt a hotărârilor pronunțate de instanțele de judecată, vezi Yvonne Lambert-Faivre, Stéphanie Porchy-Simon, *Droit du dommage corporel. Systèmes d'indemnisation*, 6e édition, Dalloz, Paris, 2008, p. 755-760.
8. În acest sens, Ion Turcu, *Noul Cod civil republicat. Cartea a V-a. Despre obligații, art. 1164-1649*, Editura C.H. Beck, București, 2011, p. 438).
9. Pentru comentarii, Sophie Hocquet-Berg, *Le défaut d'information sur un risque de pathologie grave du foetus* est constitutif d'une faute caractérisée. CE, 4e et 5e sur, 7 avril 2016, n° 376080, mentionné dans les tables du recueil Lebon, în *Revue générale du droit on line*, 2017, numéro 24894 (www.revuegeneraledudroit.eu/?p=24894).
10. Regulamentul (UE) 2016/679 privind protecția persoanelor fizice cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date a fost publicat în Jurnalul Oficial L 119-1 din 4 mai 2016.

Bibliografie

- Bîrsan, Corneliu, *Problema eutanasiei pe rolul Curții de la Strasbourg: recunoaște Convenția existența unui „drept de a muri”?* [The issue of euthanasia on the part of the Court of Strasbourg: Does the Convention recognize the existence of a “right to die”?], în *Pandectele Române*, nr. 4/2002, p. 185
- Hocquet-Berg, Sophie, *Le défaut d'information sur un risque de pathologie grave du foetus est constitutif d'une faute caractérisée. CE, 4e et 5e sur, 7 avril 2016, n° 376080* [The information provided on the risk of serious pathology is constituted by a determined fault. CE, 4e et 5e sur, 7 avril 2016, n° 376080], mentionné dans les tables du recueil Lebon, în *Revue générale du droit on line*, 2017, numéro 24894 (www.revuegeneraledudroit.eu/?p=24894).
- Lambert-Faivre, Yvonne, Porchy-Simon, Stéphanie, *Droit du dommage corporel. Systèmes d'indemnisation [The right of personal prejudice. Systems of indemnification]*, 6e édition, Dalloz, Paris, 2008, 1056 p.
- Poupeau, Diane, *Fin de vie: CEDH juge la loi française suffisamment claire* [End of life: ECHR considers French law to be sufficiently clear], material disponibil la adresa <https://www.dalloz-actualite.fr>, accesat la 30 august 2017
- Turcu, Ion, *Noul Cod civil republicat. Cartea a V-a. Despre obligații, art. 1164-1649* [New Civil Code republished. The fifth Book. About Obligations, Art. 1164-1649], Editura C.H. Beck, București, 2011, 742 p.
- Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil în: Monitorul Oficial nr. 409/10 iunie 2011 [Law no. 71/2011 on the implementation of the Law no. 287/2009 concerning the Civil Code in: Official Gazette no. 409/10 June 2011]
- Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE în: Jurnalul Oficial L 119-1 din 4 mai 2016 [Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC]